

Nagy Erzsébet Györgyi¹

A bizalmi vagyonkezelés kultúrtörténete

I. A bizalmi vagyonkezelésről általában

A bizalmi vagyonkezelés jogintézménye Magyarországon, mint önálló szerződéstípus ismeretlen volt az új Polgári Törvénykönyv hatályba lépéséig. A Polgári Törvénykönyvről szóló, 2014. március 15-én hatályba lépett 2013. évi V. törvény új jogintézményként vezette be a magyar jogrendszerbe a bizalmi vagyonkezelési szerződést, mint önálló szerződéstípust és ezzel együtt a bizalmi vagyonkezelői tevékenység szabályozását, amelynek célja a vagyon kezelésével kapcsolatos rendelkezési, illetve tulajdonosi pozíciók szétválasztása és a vagyonkezelők tevékenységének szabályozása.

A Ptk. 6:310. § (1) bekezdésének rendelkezései szerint bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján a vagyonkezelő a vagyonrendelő által tulajdonába adott dolgok, ráruházott jogok és követelések saját nevében, a kedvezményezett javára történő kezelésére, a vagyonrendelő a díj fizetésére köteles.

A bizalmi vagyonkezelési szerződéses jogviszony lényege, hogy a szerződéstípus alapján az egyik szerződő fél (a vagyonrendelő) a vagyonát képező, meghatározott dolgok, jogok és követelések tulajdonjogát egy másik jogalany (a vagyonkezelő) részére engedi át, aki az ily módon megkapott döntési jogosultság gyakorlásával kell, hogy a rábízott vagyont egy harmadik személy (a kedvezményezett) javára hasznosítsa.

A bizalmi vagyonkezelési szerződésnek a magyar jogrendszerbe történő bevezetése nem volt egyszerű feladat. A vagyonkezelés ugyanis több módon is megvalósítható. A nemzetközi gyakorlatban a jogtörténeti fejlődés eredményeképpen kétféle módszer terjedt el a joggyakorlatban:

-A vagyon tulajdonosától elkülönülő jogalanyisággal rendelkező szervezeteken keresztüli vagyonkezelés, ahol a tulajdon közvetetté válik és az adott, leginkább gazdasági társaságban meglévő részesedés jeleníti meg a tulajdonos jogait.

-A kötelmi jogviszonyon, szerződésen alapuló vagyonkezelés, mely utóbbi esetén felmerül annak a kérdése, hogy a tulajdonos és a vagyonkezelő közötti jogviszony miként jeleníthető meg harmadik személyek irányában, vagyis lehet-e dologi jogi hatása, azaz a vagyonkezelő részére szerződés alapján biztosított jogosítványok kívülállókkal szemben miként juttathatók érvényre.²

Magyarországon a hatályba lépett bizalmi vagyonkezelési jogviszonyra vonatkozó törvény az angolszász jog³ és a német joggyakorlat alapján került kialakításra, bizonyítható azonban a francia magánjog⁴ gondolkodásmódjának⁵ és jogrendszerének a hatása is⁶, de a

¹ Disszerens. Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskola. Bizalmi vagyonkezelő specialista.

² A bizalmi vagyonkezelés, Úmjs. 14. HVG-ORAC, Budapest, 2018. 338 B/5 o.

³ B. Szabó Gábor – Illés István – Kolozs Borbála – Menyhei Ákos – Sándor, István: A bizalmi vagyonkezelés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2018. 27-29. o.

⁴ Vékás Lajos: Bizalmi vagyonkezelés a francia magánjogban. In: Gazdaság és Jog, 2010. 18. évf. 9-10. szám. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2010. 3-19. o.

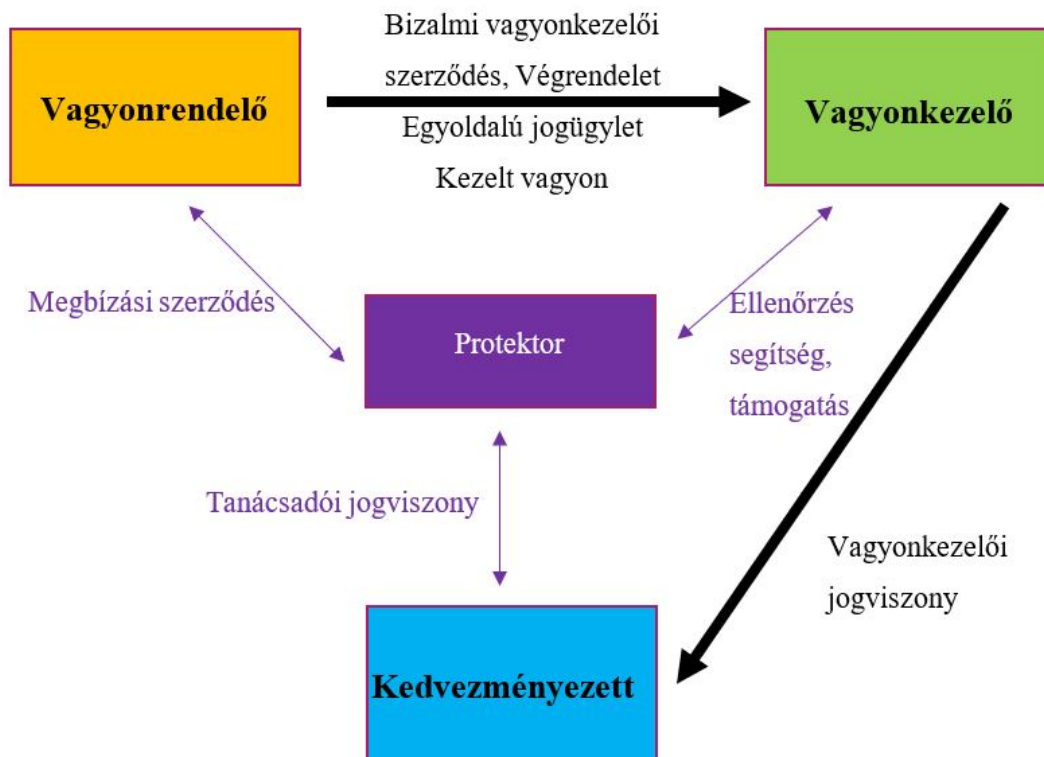
⁵ Megjegyzés: 2007-ben került elfogadásra a *fiducie* szabályozásáról szóló törvény, amelynek szabályai a Code civil 2011 – 2030. szakaszaiba kerültek beépítésre. A francia szabályozás előírja a kezelt vagyon tulajdonjogának átruházását a vagyonkezelő részére azzal, hogy a vagyonkezelő azt különvagyonként kezelje.

⁶ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 352-354. o.

magyar bizalmi vagyonkezelés szabályzata elsősorban az angolszász *trust* intézményrendszerével harmonizál.

II. A bizalmi vagyonkezelési jogviszony szereplői

- Vagyonrendelő
- Vagyonkezelő
- Kedvezményezett
- Protector (nem tartozik feltétlenül a jogviszonyhoz)

II.1. Vagyonrendelő

A vagyonrendelő az a személy, aki létrehozza a bizalmi vagyonkezelést és ő az, aki meghatározza a bizalmi vagyonkezelés működési kereteit és szerkezetét. A vagyonrendelési döntésnek számtalan oka lehet, melyek közül a leggyakoribbak a családi, személyes, szakmai, üzleti okok továbbá külön kiemelést érdemel az öröklési szempontok megemlézése. A jog azonban nem különbözteti meg a vagyonrendelést kiváltó okokat, ezért szükséges, hogy vagyonrendelő igényeinek és céljainak megfelelően készüljön el a szerződés és ezáltal el tudja érni, hogy az elképzeléseihez szorosan kötődve jöjjön létre a jogviszony.

Fontos elem, hogy a vagyonrendelő csupán a szerződés létrehozásában és annak működési szabályozásának lefektetésében vesz részt. A szerződéses jogviszonyba a későbbiekben kevés beleszólása van, ugyanis a vagyonrendelőnek figyelemmel kell lennie arra a tényre, hogy a vagyonkezelőt nem utasíthatja. Joga továbbra is a rendelkezésére áll szerződésmódosításra és a bizalmi vagyonkezelő tisztségéből való visszahívására.

A vagyonrendelő személyét a Ptk. nem részletezi és számára vonatkozóan korlátozást csak cselekvőképességére vonatkozó szabályok jelenthetnek. Főként örökösödési szempontoknál alkalmazott bizalmi vagyonkezelési szerződés tekintetében fontos, hogy a szerződés jól átgondolt legyen, hiszen a szerződés hatálya a vagyonrendelő halálával (jogi személyek esetén megszűnésével) sem szűnik meg. Ezért különösen fontos, hogy a vagyonrendelő teljesen cselekvőképes és döntéseinek összefüggéseit és következményeit belátni képes személy legyen.

Fontos megemlíteni a vagyonrendelő vagyonhoz fűződő viszonyát is. Magyarországon az első generációs vállalatok tulajdonosait gyakran érzelmi szálak is fűzik a vagyonhoz, ezért különösen fontos számukra a megfelelő szerződéses konstrukció és olyan vagyonkezelő kiválasztása, aki rendelkezik azzal a szakértelemmel, ami szükséges a rendelt vagyon kezeléséhez. Érdemes figyelembe venni, hogy a rendelt vagyon a legritkább esetben homogén, tehát szerteágazó ismeretekre van szükség, hogy a vagyon a maximális hozamok mellett és eredeti értékét érvényesítve tudjon működni.

II.2. A vagyonkezelő

A bizalmi vagyonkezelés szellemi hajtóereje a vagyonkezelő. Az ő kezében futnak össze a vagyonkezelési szálai, hiszen a vagyonrendelő őt bízta meg a szerződésbe bevont vagyon kezelésével és ezáltal kezelt vagyon tulajdonjogát átruházta számára. A vagyonkezelő felelős a kezelt vagyon felosztásáért a vagyonkezelési szerződésben meghatározott kedvezményezettek között és ő hajtja végre magát a vagyonkezelési tevékenységet annak minden jogával és kötelezettségével.

Fontos kiemelni a vagyonkezelő tekintetében a bizalmi vagyonkezelési jogviszony „bizalmi” jelzőjét. Ebben a jogviszonyban alapvető fontosságú a bizalom, ugyanis a vagyonkezelői feladat különösen összetett, ami jelentős odafigyelést és erőfeszítést kíván a vagyonkezelőtől. A vagyonkezelői státusz létrejöttével a vagyonkezelő a vagyon tulajdonosának helyébe lép és kötelessége a legjobb tudása szerint a kedvezményezettek érdekeinek és a szerződés szabályainak elsődleges figyelembevételével hasznosítani azt.

Ki kell emelni a vagyonkezelő központi szerepét, azonban ezek a jogkörök teljesen eltérőek is lehetnek egymástól. A Ptk. csak a vagyonkezelői minőség korlátait emeli ki, a jogkörök, kötelezettségek és felelőségek meghatározását a szerződő felekre bízta. A vagyonkezelő szerződéses pozíciója lényegesen eltér a hagyományos szerződésektől, ugyanis a magyar szabályozás kiemeli a vagyonkezelőt egy egyszerű szerződő fél pozíciójából és lényegében tisztségviselő szerepkörbe helyezi át. Ezért megfigyelhető, hogy a vagyonkezelő jogállása a társasági jogból ismert vezető tisztségviselő jogállásának jegyeit hordozza magán legfőképpen. Ezekben az esetekben szükséges ugyanis az önálló döntéshozatal és a szabadabb cselekvési képesség, azonban fontos kiemelni az ezzel járó nagyobb felelősséget és a vagyonkezelési jogkört. A felelősség viseléséhez tehát fontos tényező, hogy egyéb személyek ne utasíthassák a vagyonkezelőt, hiszen ebben az esetben kénytelen lenne mások esetleges hibás döntéseiért is felelősséget vállalni.

A bizalmi vagyonkezelő státuszát illetően a Polgári Törvénykönyv nem fogalmaz meg korlátokat arra vonatkozóan, hogy ki lehet bizalmi vagyonkezelő. Ennek értelmében bármely természetes vagy jogi személy egyaránt elvállalhatja a bizalmi vagyonkezelői tisztséget, az egyetlen kritérium, amelyet a jogszabályi rendelkezések támasztanak, az a bizalmi vagyonkezelőnek kinevezendő személy jogképessége, illetőleg ezzel szoros összefüggésben és ebből okszerűen következő a cselekvőképessége.

A bizalmi vagyonkezelői tevékenység végzésének jellegétől és gyakoriságától függően eseti vagy üzletszerű lehet. Eseti jellegű bizalmi vagyonkezelői szerződésben bárki lehet

bizalmi vagyonkezelő. Üzletszerűen azonban bizalmi vagyonkezelői tevékenységet csak a Magyar Nemzeti Bank által nyilvántartásba vett és az általa kibocsátott engedéllyel rendelkező személy és társaság végezhet⁷.

II.3. A kedvezményezett

A kedvezményezett személye tekintetében a Ptk. a kijelölést a vagyonrendelőre bízta⁸, de ettől eltérően úgy is rendelkezhet a vagyonrendelő, hogy a kedvezményezett személynek kijelölése a vagyonkezelő, esetleg a protektor jogosultsága⁹. Mindezekon kívül azonban a Ptk. nem határozza meg, hogy ki lehet kedvezményezett, nem állít fel erre vonatkozóan korlátokat. Ennek megfelelően kedvezményezett lehet természetes vagy jogi személy, polgári jogi jogalanyisággal felruházott jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet vagy az állam¹⁰. A bizalmi vagyonkezelési jogviszony létrehozásának indoka összefügg a kedvezményezett személyének kijelölésével. A kedvezményezett megjelölése esetében csak a jogképességnek van jelentősége, a cselekvőképesség ebben az esetben másodlagos. A cselekvőképesség hiánya, illetve korlátozása esetén a kedvezményezettet megillető jogokat a törvényes képviselő gyakorolja. A vagyonkiadás időpontjában különös figyelem szükséges, mivel a törvényes képviselő, a gondnok vagy a gyámhatóság köteles megvizsgálni a vagyon összetételét és az esetleges kötelezettségeket.

A vagyonrendelő a szerződésben meghatározhatja, hogy a kedvezményezett számára mikor, milyen feltétel bekövetkezése esetén, meddig és milyen jellegű juttatást kell teljesíteni a kezelt vagyonból. Egyidejűleg több kedvezményezettet is kijelölhet a vagyonrendelő különböző feltételekkel a vagyon kiadására vonatkozóan, amelyet a vagyonkezelőnek a szerződés szerint kell teljesíteni.

S kedvezményezett jogait tekintve nem tartozik szerződő félként a jogviszonyhoz, ennek ellenére a szerződés teljesítésekor nem harmadik személy javára történő vagyonkiadásról beszélünk. A kedvezményezett jogai között van meghatározva, hogy a szerződés szerint igényelheti a vagyonkezelőtől a kezelt vagyon és annak hasznainak a kiadását. Kötelmeit nem a vagyonkezelési szerződés, hanem jogszabály, tehát a Ptk. alapozza meg, a vagyonkezelővel szemben pozicionálják a kedvezményezettet továbbá garanciális jogokat biztosítanak számára.¹¹ A vagyonkezelő munkáját a jogviszony időszaka alatt saját költségén ellenőrizheti, a kezelt vagyon helyzetéről bármikor tájékozódhat, de a vagyonrendelőhöz hasonlóan a vagyonkezelőt nem utasíthatja, elszámoltatási joga és kártérítésre való joga van. A szerződés időpontjának megszűnésekor kerül előtérbe a vagyonkiadás követelésének a joga. Idegen hitelezőkkel szemben védelmi jog érvényesül. A kedvezményezettet megillető jogok átruházására a Ptk. kötelmi jogi általános szabályai a meghatározóak.

II.4. A protektor

⁷Megjegyzés: A bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény (Bvktv.) 3.§. (1) bekezdésében foglaltak alapján a bizalmi vagyonkezelői tevékenység üzletszerű és nem üzletszerű formában folytatható.

2014. évi XV. törvény módosítása 2017. 06. 23-tól és 2018. 01. 01-től hatályos.

⁸ Polgári Törvénykönyv: 6:311. § (1) bekezdés

⁹ Polgári Törvénykönyv: 6:311. § (3) bekezdés

¹⁰ B. Szabó Gábor – Illés István – Kolozs Borbála – Menyhei Ákos – Sándor, István: A bizalmi vagyonkezelés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2018. 245. o

¹¹ Polgári Törvénykönyv: 6:2. § (3) bekezdés [Kötelemkeletkeztető tények]

A vagyonrendelőnek az angolszász jog biztosít egy különleges pozíciót, amely személyt a szerződésbe be tud vonni, s ez a protektor. A magyar jog semmilyen módon nem hivatkozik a protektor személyére, noha nagyon fontos szerepet tud betölteni a bizalmi vagyonkezelés folyamatában. A protektornak joga van a vagyonkezelő felügyeletére. A vagyonrendelő megbízásából jár el és védelmezi a szerződésben lefektetett célokat. Ezt értelemszerűen a vagyonkezelő működésének ellenőrzésével tudja elérni, akár már a káros cselekmény bekövetkezése előtt be tud avatkozni a vagyon védelmének érdekében.

Fontos azonban megjegyezni, hogy még a nagyobb *trust* szabályozási és működési múltra visszatekintő országokban sem egyértelmű a protektor szerepe. Nincs egyértelmű gyakorlat a működésére, hiszen vannak olyan esetek, ahol hasonló a jogköre a vagyonkezelőjéhez, azonban mégsem rendelkezik azokkal a felelőségekkel. Magyar szempontok szerint tanácsadói szerepkör képzelhető el ebben a pozícióban, aki látja a vagyonkezelő működését, az üzletmenetre rálátása van, és ha szükséges tudja értesíteni a vagyonrendelőt, hogy éljen visszahívási jogával, illetve értesítheti a kedvezményezettet is bizonyos esetekben, aki visszakövetelési jogával élhet. A protektort tehát egy egyszemélyes felügyelő bizottsággént lehetne interpretálni.

A szerepének meghatározása azonban kiemelten fontos lenne a magyar jogrendszer számára, hiszen a bizalmi vagyonkezelés még ismeretlen jogviszony és megfelelő elterjedéséhez szükség van a minél szélesebb körű biztosítékokra, amelyekre a magyar vagyonrendelők tapasztalat hiányában támaszkodhatnak. Ez növelné a bizalmat és a transzparenciát a bizalmi vagyonkezelési szerződések esetében, amely elősegítené a széleskörű alkalmazás igénybe vételét.

A bizalmi vagyonkezelésnek megfelelő jogintézmény külföldön sikeres és elfogadott, sőt a rendszerváltás óta magyar állampolgárok által is gyakran használt konstrukció¹². Magyarországon alkalmazható formája még nem vált társadalmi szinten elfogadottá az elmúlt néhány évben. Az érintettek nem rendelkeznek megfelelő szofisztikált ismerettel, megértéssel és tapasztalattal, amely elősegítené a jogviszony alkalmazását. Megfelelő információ hiányában nem tudhatják az érintettek, hogy használata egyéni, családi és állami szinten is jelentős előnyöket biztosít. Az új lehetőségeket kínáló jogi konstrukció alkalmazása hazánkban alternatív megoldás lehet többek között a napjainkban időszerűvé vált generációs vagyontranszferhez¹³, hiszen azon vállalkozók számára, akik a rendszerváltás idején indították el a családi vállalkozásaikat, jelen periódusban válik szükségessé vagyonaik átörökítése. A sikeres generációváltás közérdekű feladat, hiszen elkerülhető a munkanélküliség növekedése, adó- és járulékkiesés továbbá egyéb állami kötelezettségek felhalmozódása¹⁴. Hasonlóan fontos, hogy korlátozott cselekvőképességű személyek esetében bizalmi vagyonkezeléssel olyan személyre szabott célirányos vagyonelkülönítés jöhet létre, amelyet az állami intézményrendszer a hatályos jogszabályok miatt nem képes alkalmazni.¹⁵ A jogviszony által nyújtott megoldások megfelelnek a közhatalom transzparencia és a polgári társadalom diszkréció iránti elvárásainak.

¹² Megjegyzés: 2014-ben a Magyar Nemzeti Bank adatai szerint a magyar háztartások külföldi bankbetétjének összege 2 065 millió euro. Magyar Nemzeti Bank, 2014. 45. o.

¹³ Megjegyzés: Regisztrált gazdasági szervezetek: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/error.jsp>, (2019. szeptember. 20)

¹⁴ B. Szabó Gábor – Rybaltovszky Péter: A bizalmi vagyonkezelés társadalmi összefüggései. In Menyhei Ákos – Sándor István (szerk.): A trust bevezetése Magyarországon és a nemzetközi gyakorlat. Válogatott tanulmányok a STEP Hungary 2014., 2015. és a 2016. évi konferenciáján elhangzott előadások alapján. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 32-34. o.

¹⁵ Nagy Erzsébet Györgyi: A cselekvőképességükben korlátozott személyek támogatása bizalmi vagyonkezeléssel. Tér Gazdaság Ember, 2020/1. 59-62. o.

III. Kultúrtörténeti háttér

A vagyonkezelés konceptualizálása ősi eredetű, mint maga a tulajdon, amely eredeti értelmezés szerint a vagyonkezelésbe adott vagyontárgyak, jogok és követelések átruházása a tulajdonostól elkülönülő személyre, továbbá bizonyos esetekben a vagyon megőrzésén túl annak hasznosítása és a tulajdonosi jogosítványok gyakorlása.

A bizalmi vagyonkezelés, amely a vagyonkezelés egyik formája, olyan jogintézmény, amelynek jogtörténeti, gazdaságtörténeti és kultúrtörténeti háttere van. Mivel a bizalmi vagyonkezelésnek megfelelő *trust* az angol jogban kialakított jogintézmény, így a kultúrtörténeti háttér ismertetése elsősorban az angliai majd a magyar kázusra épül. A további országok vagyonkezelési formája a jogrendszerük mássága miatt kerülnek röviden bemutatásra.

A vagyonkezelés jogtörténetét igazoló események már a Bibliában is találhatóak. Az ószövetségi írásközött olvasható, hogy Józsefet Potifár, az egyiptomi fáraó testőrségének parancsnoka megvásárolta, s a vagyonának kezelésével megbízta, mivel József értelmes és tehetséges volt.

4. „Megnyerte hát József a jóindulatát, és a háziszolgája lett. Azután háza felügyelőjévé tette, és rábízta egész vagyonát.

5. Attól fogva, hogy házának és egész vagyonának a felügyelőjévé tette, megáldotta az Úr az egyiptomi ember házáat Józsefért, és az Úr áldása volt mindenén, amije csak volt a házban és a mezőn.

6. Ezért Józsefre bízta mindenét, és semmire sem volt gondja mellette, legfeljebb csak arra, hogy megegye az ételt” (Biblia, Mózes első könyve).

Egy másik vagyonkezeléssel kapcsolatos eset Lukács evangéliumának 16. fejezetéből.

1. „Egy gazdag embernek volt egy intézője. Bevádolták nála, hogy eltékozolja vagyonát.

2. Magához hívatta tehát és így szólt hozzá: Mit hallok rólad? Adj számot a vagyonkezelésről. Nem maradatsz tovább intézőm.

3. Az intéző így gondolkodott: mitévő legyek? Uram elveszi tőlem az intézőséget. Kapálni nem tudok, koldulni szégyellek.

4. Tudom már, mit tegyek, hogy befogadjanak házukba az emberek, mikor elmozdít az intézőségből.

5. Egyenként magához hívatta ura minden adósát. Az elsőtől megkérdezte: mennyivel tartozol uramnak? Száz korsó olajjal, felelte az.

6. Vedd elő adósleveledet, mondta neki, ülj le hamar és írv ötvenet.

7. Aztán egy másiktól kérdezte: hát te mennyivel tartozol? Száz mérő búzával, volt a válasz. Vedd elő adósleveledet, mondta neki, és írv nyolcvanot.

8. Az úr megdicsérte a hűtlen intézőt, mert okosan cselekedett.”

A Bibliában számos további utalás is található, amely a vagyontárgy átadásával, kezelésével kapcsolatos, amellyel igazolható az emberiség és a vagyonkezelés szinte párhuzamos ősi eredete.

A római jogban megjelentek olyan jogi konstrukciók, amelyek megfeleltek a vagyonkezelés feltételeinek a kor sajátosságait figyelembe véve. A fiducia szó szerint bizalmat jelent, jogi szempontból pedig egy, már a XII. táblás törvény idején ismert jogi konstrukciót takar. Ezek a *fiducia cum amico*, (kezdetben a vagyontárgy megőrzése, majd kezelése) a *testamentum per aes et libram* (végrendelkezés, melynek értelmében a hagyaték átadásra kerül egy bizalmi embernek avval a feltétellel, hogy az átruházó halála esetén azt adja ki a megfelelő személyeknek), a *fideicommissum* (hitbizomány), a *mandatum* (megbízási szerződés).¹⁶

¹⁶ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC

IV. Az angliai trust konstrukciója

A római jog hatásának megítélése Angliában vitatott kérdés. Hivatalos álláspont szerint a kontinentális jog rendelkezik római jogi alapokkal, míg az angol jog a szász-normann-frank jogokból épült fel, kevés római jogi behatással.

Az angol jogtörténet a kontinentális jogtörténettel szemben sajátos fejlődést mutat. Az angol jogrendszer túlnyomórészt nem kodifikált, történeti jellegű, ami nem jellemző a kontinentális jogrendszerekre. Az angol joggyakorlat sajátossága, a *common law*, amely az angol királyi bíróságok gyakorlata, esetjoga. A *common law* jogesetekre épülő szokásjogot jelent, amelyet bírói jogkönyvekben jegyeztek le. A joggal összefüggésben álló írott források, feljegyzések tartalma az esetjog szempontjából meghatározó jelentőséggel bír. Az angol jog kontinentális jogokhoz hasonló része a *statute law*, a királyi törvényhozás joga. A kezdetekben kizárólagosan a király, később a parlament kodifikálhatta a törvényeket. A törvényeknek primátusa volt az addig kialakult szokásjoggal szemben. A *common law* és a *statute law* mellett érvényt szerzett a kancelláriai bíróság joga az *equity*, ami a jognál bővebb koncepcióra épült, kiegészítve a jóhiszeműség és a természetes igazságosság (*natural justice*) elvével, valamint a lelkiismeret (*conscience*) követelményével. Az *equity* tulajdonképpen a *common law*-ban nem szereplő hiányosságokat is tartalmazta. Elsősorban a szerződési jog és a kereskedelmi jog területén alakultak ki az *equity* elvei. Ezekből a jogelvekből folyamatosan egységes joganyag fejlődött ki, amely a kancelláriai bíróság ítélkezési gyakorlata alapján a vagyonkezelés legfontosabb kérdéseit szabályozta, és először a *use*, majd később a *trust* mai szabályainak alapját képezte¹⁷.

A *use* volt az a vagyonkezelési forma, amely az angol feudális birtokrendszerre épült¹⁸. A *use* földhasználattal kapcsolatos kifejezés, amely azt a jogviszonyt jelentette, amikor a földet átruházták a kezelőre (*feoffee to use*), akinek azt a kedvezményezett érdekében kellett hasznosítani. Létezett aktív és passzív *use*. Ha nem kellett a vagyonkezelőnek tevékenységet végezni, csak biztosítani kellett, hogy a kedvezményezettnek ne származzon semminemű hátránya, akkor passzív *use*-ről beszélünk. Aktív *use* esetében a vagyonkezelő kötelezettséget vállalt, hogy a földre vonatkozóan előnyöket fog élvezni a kedvezményezett (*History of Uses and Trusts Notes*). A 14. század végéig a *use* a kezelésére nem születtek törvények, az *equity* bíróság megjelenése után jelent meg hivatalos állásfoglalás, amelyek alapján a *use*-t validálni lehetett.

-A *use* eredetére többféle elmélet alakult ki. Amennyiben a római jogi *fideicomissum* elméletet vesszük alapul, azt a papság hozhatta be az angol területekre. Különbözőség mutatkozik azonban abban, hogy a *fideicomissum* intézményén keresztül a vagyonáthármlás végrendelet útján volt elérhető, a *use* esetében viszont nem a testamentum volt a determináns.

-A germán teória szerint a *use* előtörténete a *Salman*¹⁹. A Lex Salicában említik a Salmannus szerepkörét, aki a tulajdonátruházás kivitelezését segítette, elsősorban örökös kinevezése vagy adoptálása esetén. Ez az elképzelés a normann hódításig, azaz 1066-ig vezet vissza a *use* használatát.

Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 82-93. o.

¹⁷ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 36-40. o.

¹⁸ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 49. o.

¹⁹ Rounds, Charles E. Jr. - Rounds, Charles E. III: A Trustee's Handbook, Wolters Kluwer Legal & Regulatory U.S. 2018. 1353. o.

<https://books.google.hu/books> (2019. augusztus 10.)

-A római-germán teória szerint a *use* az *ad opus* kifejezésből származik amely azt jelenti, hogy valaki javára. A latin *opus* szó francia közvetítéssel az *os* vagy *ous* szóból származtatva került az angol jogi nyelvbe a *use* kifejezéseként²⁰.

-Létezik egy angol eredetű teória, amely szerint a *use* nem rendelkezik kontinentális jogi előzménnyel, azt kifejezetten a lordkancellár joggyakorlata alakította ki és a *Statute of Uses* meghozatala után a XVI. században a *trust* névvel illették.

-Az ötödik elmélet szerint a *use* az iszlám *waqf* mintájára született meg, ami valójában egy felajánlást jelentett. *Waqf*ot már Mohamed próféta is hozott létre, azonban meg kell említeni, hogy a Korán nem ad parancsot *waqf*ok alapítására. A *waqf* jogintézményével mecseteket, árvaházakat, egyházi iskolákat tartottak fenn, jótékonyági, egyházi célokat szolgált, a vagyon érintetlen maradt, csak a vagyon hasznait fordították ezen célok javára. Érdekes, hogy speciális esetekben *waqf* esetén nincs vagyonkezelő, így a kedvezményezettek maguk működtetik az alapítványt, mivel az iszlám jog virtuális tulajdonosként tekint rájuk. A *waqf*nak a modern közoktatásban rendkívül jelentős szerepe van.²¹

A *use* alkalmazása a XI. századtól kezdődött, és főleg a ferences rendi szerzetesek megjelenésével vált népszerűvé. Mivel tulajdonnal nem rendelkeztek, így a rájuk bízott kórházakat, szegényházakat hasznosították a *use* előírása szerint. A *use* elterjedése a keresztes háborúk idejére tehető, amikor a háborúba induló földesurak számos esetben az egyházra bízta a vagyonukat megőrzésre, kezelésre. A tényleges tulajdonosok ebben a szituációban a kedvezményezettek voltak. Öröklés esetén az örökösöknek megváltást kellett fizetniük az örökség után, ennek korlátozásának az eltörlését és a gyámság korlátozását a *Magna Carta* tartalmazta²². A rózsák háborúja során védelmet nyújtott a vagyonelkobzás ellen. Ennek tényleges oka az volt, hogy az arisztokrácia elköteleződött a Lancaster-ház, vagy a York-ház mellett. Mivel nem tudták, melyik ház kerül ki győztesként, emiatt, hogy saját javaikat meg tudják őrizni, semleges oldalon álló személyre bízta a vagyonuk kezelését annak érdekében, hogy biztonságban meg tudják azt őrizni²³. A jogviszonyt általában titkos megállapodással hozták létre. Kedvezőbb volt, ha nem egy, hanem több bizalmi ember kezébe került a vagyon, mivel a bizalmi emberek között a növedékjog (*right of survivorship, ius ad crescendi*) folytán, vagy bármelyikük kiesése esetén, a többi változatlanul tulajdonos maradt. A *use* alkalmas volt a hűbéri birtok elidegenítési tilalmának kijátszására is és a keresztes háborúkba induló földesúr vagyonának megfelelő kezelésére, annak halála esetén a holtkézi törvények kijátszására, amely eltiltotta a főpapokat az egyházakat a birtokszerzéstől. A szegénységi fogadalmat tett szerzetesek számára biztosította az anyagi biztonságáról való gondoskodást, illetve a különböző adókat is el lehetett kerülni az intézmény segítségével.

Mivel a *use* használata következtében csökkentek a kincstári bevételek, VIII. Henrik kibocsájtotta a *Statute of Uses*-t, amelyet 1536-ban fogadtak el²⁴. A rendelet célja a *use* alkalmazásával magcsappanó királyi jövedelmek helyreállítása mellett a végrendelkezési jog szabályainak átalakítása, az átruházás nyilvánosságának a kötelezővé tétele és a *legal* és az

²⁰ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 228. o.

²¹ Falus Orsolya: Az iszlám alapítvány – a *waqf*. In: Jogtörténeti Szemle, 2014/3. szám. 2014. 1-2. o. <https://majt.elte.hu/media/4a/b5/3b5b82e63bf3c80bf21b2c863a115da8514dbcee077de9821490b698427a/MAJT-Jogtortenet-Szemle-201403.pdf> (2019. augusztus 21.)

²² Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 59-60. o.

²³ Csizmazia Norbert – Sándor István: A bizalmi (fiduciárius) vagyonkezelés modelljei és a Ptk. reformja. In Polgári Jogi Kodifikáció, IV. évfolyam 4. szám. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 13. o. <http://ptk2012.hu/wp-content/uploads/2012/11/2002-4kodi.pdf> (2019. augusztus. 20.)

²⁴ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 67-71. o.

equitable tulajdon elválasztása volt²⁵. A *Statute of Use* nem volt minden *use*-ra alkalmazható, így a király 1540-ben kibocsájtotta a *Statute of Wills*-t. A két törvény következtében a *use* használata az eredeti célok elérésére nem volt alkalmas, így a *use* intézményének használata veszített a jelentőségéből. A joggyakorlat azonban kialakította a *use upon use* konstrukcióját, amely a modern *trust* kezdetének tekinthető²⁶.

A *trust* olyan vagyoni jogi helyzet volt, amely az *equity* és a *common law* kettősségére épült²⁷. Jellemzője a tulajdonjog kettőssége, vagyis a kedvezményezett joga (*equitable ownership, equitable rights*) a jogi értelemben vett tulajdonossal (*legal owner*) szemben²⁸. Kontinentális jogászok megközelítése szerint ez a dologi és a kötelmi jog határterületén elhelyezkedő jogintézmény. Az angol *trust* konstrukciója és alaptételei a mai napig nem változtak, de részletszabályait mind a bírói esetjog, mind pedig egyes törvények folyamatosan alakítják. Kiemelendő, hogy a *trust* alkalmazási köre folyamatosan bővül, míg a 19. századig közepéig alapvetően ingatlan vagyon kezelésére irányult (*strict settlement*), attól kezdődően viszont már különböző egyéb gazdálkodási egységek, vállalkozások működtetésére is igénybe vették. Megjegyzendő, hogy a *trust* (*deed of trust companies*) jelentős konkurenciája volt a gazdasági társaságoknak, mivel ez utóbbiakat a 19. század közepéig csak uralkodói vagy parlamenti engedéllyel lehetett alapítani. A *trust* elfogadott értelmezése szerint a vagyonrendelő, az alapító (*settlor*) vagyontárgyak, vagyon (*trust property*) tulajdonjogát ruházza át a vagyonkezelőre (*trustee*) akár élők közötti jogügylettel, akár halál esetére szólóan. A *trustee* a *common law* alapján tulajdonossá válik (*legal title*). A vagyont a létesítő okiratban leírtak szerint kell, hogy kezelje, be nem tartása esetén a kedvezményezett (*beneficiary*) az *equity* alapján tulajdonjogi igénytel (*equitable / beneficial title*) léphet fel a vagyonkezelővel szemben²⁹. A XVII. századtól azaz az ipari forradalom időszaka után már nem csak a földbirtokra volt használatos, hanem az ipari és a kereskedelmi tevékenységekre is, tehát elterjedt a pénzügyi szféra területén is. A XIX. századtól megjelentek a befektetési jellegű szerződések is. Ebben az időszakban elkezdtek működni *trustee* pozíciót betöltő professzionális cégek is.

A *Statute of Uses* 1925-ig volt hatályos, az ekkor elfogadott törvények jelentősen átalakították az angol ingatlanjogot. Megemlítendő, hogy a *trust* funkcióján az 1873-75-ben elfogadott *Judicature Act* sem változtatott, vagyis a kancelláriai bíróság betagolását az egységes bírósági rendszerbe is túlélte a *trust* intézménye³⁰.

V. Törekvések a vagyonkezelés egységesítéséért

Az angolszász jogrendszerekben a *trust* jogintézménye elfogadott és alkalmazott vagyonkezelési forma. A XX. században az európai kontinentális országokban is igény mutatkozott a *trust* intézményének a bevezetésére. Több nemzetközi jogi konferencián

²⁵ Smith, Davis T.: The Statute of Uses. A Look at Its Historical Evolution and Demise, in 18 Cas. W. Res. L. Rev. 40, 2014. 47-50. o.

<https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4446&context=caselrev>. (2019. augusztus. 20.)

²⁶ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 67 - 69. o.

²⁷ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 32. o.

²⁸ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 72. o.

²⁹ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 37-50. o.

³⁰ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 37-50. o.

megjelent a *trust* és a *Treuhand* szabályozásának a kérdése. 1937-ben a Párizsi Világkiállítás ideje alatt rendezett Semaine internationale de droit³¹ keretében az International Bar Association szervezésében, 1952-ben a Madrid Fourth International Conference of the Legal Profession, 1959-ben Róma Congrès international de droit prive rendezvényen. Kiemelkedő szerepe volt a *trust* jogintézmény szempontjából 1985. július 1-én a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia 15. ülése. Ekkor fogadták el a *trustra* vonatkozó nemzetközi egyezményt, amely a *trust* alkalmazását rögzítette és 1992. január 1-én lépett hatályba³². Az egyezmény megszületése azért vált szükségszerűvé, hogy a jogviszony adaptálása azokban az országokban is meg tudjon történni, ahol nem az angolszász jogrendszer alakult ki. A civiljogi jogrendszerekben működő országokban ugyanis a tulajdonjog funkciója nem egyezett meg az angolszász jog szerinti értelmezéssel. Az egyezmény fő célja, hogy a *trust* jogintézményét nem ismerő országok is elismerjék a jogviszony létezését nemzetközi magánjogi korrelációban. Ennek következtében a *trust* kifejezés nem csak az angolszász jogintézmény nevét emblematizálja, hanem összefoglaló kollokációja a nemzetközileg elfogadott modellnek³³. A nemzetközi egyezmény elfogadása után 1996-ban az International Working Group on European Trust Law kidolgozta a modellszabályzatot a *trustok* működéséhez, amely iránymutatást adott a jogászoknak a szerződések egységes elkészítéséhez³⁴. 1998-tól az Európai Polgári Törvénykönyv Munkacsoportja - *Study Group a European Civil Code* - az egységes európai vagyonkezelési szabályozás alapjainak az előkészítésén dolgozott. Munkájuk eredménye 2009-ben a *Draft Common Frame of Reference* (DCFR), amelyben a *Book X „Trusts”* szabályozási mintaként használható a jogintézményhez³⁵. Megállapítható, hogy a nemzetközi egyezmény elfogadása óta a vagyonvédelem területén jogbiztonságot nyújtó törekvések kidolgozása és szabályozása jött létre, amely hozzájárult a *trust* népszerűvé válásához és nemzetközi elterjedéséhez.

A bizalmi vagyonkezelésről szóló törvény elfogadását követően Magyarország még nem ratifikálta az 1985. július 1-én a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia 15. ülésén a *trustra* vonatkozó joggal kapcsolatos nemzetközi egyezményt (Sándor [2017] pp. 347-348.), amely segítségével a nemzetközi kollíziós magánjog alkalmazása kiterjedtebb formában válna lehetővé.

VI. A bizalmi vagyonkezelés elterjedése a világban – nemzetközi áttekintés

A bizalmi vagyonkezelési jogviszony, azaz a *trust* intézménye Angliában alakult ki, elterjedését a világ különböző országaiban befolyásolta, hogy milyen jogrendszer jellemző az adott országra. A globális ismeretekhez szükségszerű rövid betekintés a világ néhány országának a tipikus vagyonkezelési módszerébe, eszerint praktikus néhány esetjogi (*common law*), vegyes jogrendszerű, kontinentális (civiljogi) és vallási alapokon nyugvó ország vagyonkezelési konstrukcióját röviden ismertetni.

A *common law* jogrendszerű országokban, ahol az angolszász jog van érvényben, a *trust* jogintézményét hasonló módon és keretek között alkalmazzák, mint az anyaországban. A *trust* alapvető szabályai megegyeznek a *common law* jogrendszert követő országokban,

³¹ Megjegyzés: Nemzetközi Jogi Hét

³² Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 400-401. o.

³³ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 400-401. o.

³⁴ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 407. o.

³⁵ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 51-54. o.

mivel az angol szabályokra épülnek³⁶. Ezek az országok korábban A Brit Birodalomhoz tartoztak - Ausztrália, Új-Zéland, India, valamint Észak-Amerika, Afrika és Délkelet-Ázsia bizonyos részei. A Föld lakosságának körülbelül egyharmad része él angolszász jogrendszert uraló területen. A *common law* azért vált uralkodó jogrendszerré, mert a jog prioritást élvezett a gyarmatosított területeken.³⁷

Vegyes jogrendszer kialakulásáról elsősorban akkor lehet beszélni, ha egy jogrendszerben a *common law* és a római-germán, azaz a kontinentális (civiljogi) jogcsalád jellegzetességeinek a keveredése jön létre³⁸. A *trust* a civiljogi jogintézmények felhasználásával működik a Dél-afrikai Köztársaságban és Skóciában. A *trust* szabályainak megalkotása speciális jogalkotással történt Közép- és Dél-Amerika néhány országában, Québecben és Louisianában a XIX. század végén és a XX. század elején.³⁹ Érdekes jogviszonyt vezettek be néhány latin-amerikai országban, az úgynevezett új *fideicomissumot* (pl. Panama). Ezekben az országokban korábban a spanyol, majd a francia jogrendszer volt érvényes. A kettős tulajdonjog nem volt elfogadott, a vagyonkezelő az átruházott vagyonnal nem rendelkezett teljességgel és abszolút joggal.⁴⁰

A civiljogi azaz a római jogi alapokon nyugvó jogrendszerek országaiban vagy teljességgel elutasították a *trust* intézményét, vagy pedig hasonló formátumot vezettek be, de más alapokkal. Ez törvényhozási úton valósult meg. Egyes országokban a civiljogi berendezkedéstől függetlenül vették át az angol szabályozást, példa erre Japán, míg Liechtensteinben a külföldi tőke bevonása érdekében alakították ki a *trust* jogintézményét 1926-ban, s ez működik napjainkig nagyon kedvező adózási feltételekkel. A német *Treuhandhoz* hasonlítható megbízási feltételekkel működik a jogintézmény, megtalálhatóak azonban az angol *trust* jellemzői is. A vagyonrendelő korlátozott utasításadási joggal rendelkezik⁴¹.

Franciaországban a *fiducie* került vagyonkezelési formaként bevezetésre 2007-ben, ez a liechtensteini, a luxemburgi *Anstalt*⁴² és az angolszász *trust* mintája. Az ezerkilencszáznyolcvanas évek végétől több próbálkozás történt a vagyonkezelés bevezetésére, de a tulajdonjog oszthatatlansága, a pénzmosás feltételezése és az adókerülés rendezése megghiúsította a törekvéseket.

A polgári törvénykönyvek módosításával szerződéses jogviszonyként került be a *trustnak* megfelelő jogviszony a posztszocialista országok szabályozásába, de az egyes országok osztott tulajdonjogi viszonyai között különféle megoldások jöttek létre.⁴³

A vallási alapokon nyugvó jogrendszerek is elkészítették *trustra* vonatkozó szabályozásukat kereskedelmi és gazdasági kapcsolataik erősítése érdekében.⁴⁴

³⁶ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jegtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 247. o.

³⁷ Kelemen Katalin: A common law jogrendszerek. In Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Jogösszehasonlítás rovat. 2018. 5. o. <http://ijoten.hu/szocikk/a-common-law-jogrendszerek>, (2019. szeptember 16.)

³⁸ Badó Attila: Vegyes jogrendszerek. In Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia, Jogösszehasonlítás rovat, 2018. 7–8. o. <http://ijoten.hu/szocikk/vegyes-jogrendszerek>, (2019. szeptember 16.)

³⁹ Sándor István: A vagyonvédelem jogi eszközeinek legújabb nemzetközi tendenciái. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 40. o.

⁴⁰ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés. In Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2011. 37-49. o.

⁴¹ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés az új Ptk-ban, In. Dr. Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Egy új korszak hajnalán Konferencia-kötet az új Polgári Törvénykönyv tiszteletére, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013. 123. o.

⁴² Megjegyzés: Magánjogi jogintézmény, jogi személy.

⁴³ Sándor István: A vagyonvédelem jogi eszközeinek legújabb nemzetközi tendenciái. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 41. o.

A civiljogi és a vegyes jogrendszerű országokban a vallási alapokon nyugvó országokhoz hasonlóan a *trust* bevezetése a felmerülő gazdasági igények kielégítése miatt vált célszerűvé. Különösen hasznosnak mutatkozott a jogviszony bevezetése azokban az országokban, ahol az angol gazdasági és politikai befolyás jelentős volt.

Németországban, Ausztriában és Svájcban a vagyonkezelésre vonatkozó joggyakorlat *Treuhand* formában valósult meg, nem felel meg a *trust* jogintézményének. A német vagyonkezelői jogviszony bemutatása hozzájárul a vagyonkezelés kultúrtörténeti szempontból történő elemzéshez.

Németországban a vagyonkezelés kérdésében a *Lex Salica* azaz a Száli törvények szerint a 6. századtól különösen az öröklés játszott fontos szerepet. Saját egyenesági örökös hiányában az örökség kizárólag úgy szállhatott át egy meghatározott harmadik személyre, ha az örökséget az örökhagyó egy vagyonkezelőnek átadta, akinél megnevezte az örököst és a vagyonkezelőnek követni kellett az örökhagyó utasításait. Ha ez nem történt meg, akkor a vagyon a közösséget illette meg.⁴⁵

A német jogrendszerben a vagyonkezelésre kétféle irányzat alakult ki. Ferdinand Regelsberger a *Treuhand* intézményét a római jogi alapok, azaz a *fiduciarius* rendszer továbbfejlesztett változataként, Alfred Schultze a longobárd okiratokat alapul véve dolgozta ki a konstrukciót. A két szerkezet között az a különbség, hogy a római jogi elképzelés szerint kötelmi jogi, míg a germán alapokon nyugvó megoldás szerint dologi jogi igénye lehetett az alapítónak⁴⁶. A *Treuhand* intézménye a XIX. századtól vált általánossá a joggyakorlatban, és elsősorban a közvetett képviselet konstrukciójának feleltethető meg. A vagyonkezelés úgy volt értelmezhető, mint egy idegen tulajdon kezelése vagy a harmadik fél érdekeinek megfelelő jogok gyakorlása. Különös értelmet kapott a bizalmi vagyonkezelés az első világháború befejezése után. A háború következtében fellépő nyomorúságnak, szerencsétlenségnek és zűrzavarnak köszönhetően sok tulajdonos nélküli birtok volt, amelyet kezelni kellett. Ebben az időszakban számos bizalmi vagyonkezelő céget hoztak létre, amelyeket gyakran bankok alapítottak. A cél az volt, hogy a tulajdonos nélkül maradt vagyont kezeljék, majd a jogilag és gazdaságilag jogosult felek számára a megfelelő időben átadják⁴⁷. A vagyonkezelés fogalmát először a jelzálogbank törvényben, 1899-ben említik. Az első bizalmi vagyonkezelő céget 1890-ben alapították a német-amerikai *Treuhandgesellschaft* néven a *Deutsche Bank*ban Berlinben, majd 1892-ben *Deutsche Treuhandgesellschaft* nevet vette fel a cég.⁴⁸ Célja a befektetők és a nagy tőkeigényű nagyvállalatok közötti tőkeátcsoportosítás biztosítása.

A *fiduciarius Treuhand* a német jogban leggyakrabban hitelbiztosítékként (*Sicherungsübereignung*), vagy egyes esetekben a vagyonkezelés céljából (*Verwaltungstreuhand*) került alkalmazásra⁴⁹. Önálló szerződéstípusként sem a *Bürgerliches Gesetzbuch*⁵⁰, sem az *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*⁵¹ nem szabályozza. A *Treugeber*⁵² (*Fiduziant*) és a *Treuhänder*⁵³ között két jogügylet jön létre: egy dologi jogi és

⁴⁴ Sándor István: A vagyonvédelem jogi eszközeinek legújabb nemzetközi tendenciái. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 41. o.

⁴⁵Lück, Wolfgang: *Wirtschaftsprüfung und Treuhandwesen*. Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart, 1991. 238. o.

⁴⁶ Eichler, Hermann: *Die Rechtsidee des Eigentums. Eine rechtsdogmatische und rechtspolitische Betrachtung*. Duncker & Humblot Verlag, Berlin, 1994. 53. o.

⁴⁷ Lück, Wolfgang: *Wirtschaftsprüfung und Treuhandwesen*. Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart, 1991. 239. o.

⁴⁸ Lück, Wolfgang: *Wirtschaftsprüfung und Treuhandwesen*. Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart, 1991. 238. o.

⁴⁹Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés. In *Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében*. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2011. 41-42. o.

⁵⁰ Megjegyzés: Polgári Törvénykönyv

⁵¹ Megjegyzés: Általános Polgári Törvénykönyv

⁵² Megjegyzés: Vagyonrendelő

⁵³ Megjegyzés: Vagyonkezelő

egy kötelmi jogi. A *Treugeber* átruhazza a kezelésre szánt vagyont a *Treuhänder*-re, ami alapján a *Treuhänder* tulajdonos (jogok, követelések esetében jogosult) lesz (*Vollrecht*). Emellett a *Treugeber* és a *Treuhänder* között létrejön egy szerződéses jogviszony is (*pactum fiduciae*), amelyben rögzítésre kerül, hogy a *Treuhänder* a teljes tulajdonjogához képest milyen jogosítványokat nem gyakorolhat, illetve milyen tulajdonosi jogok gyakorlására köteles⁵⁴. Ez a szisztéma az alapító számára a kötelmi jogi igény kielégítésére szolgál a joggyakorlatban.

VII. A magyar bizalmi vagyonkezelés előzményeinek a történeti áttekintése

Magyarországon a vagyonkezelés intézményesítése a *fideicommissum*, azaz hitbizomány bevezetése óta létezett, amely hasonlóságokat mutat a bizalmi vagyonkezelés intézményével. Az öröklési jog területén a céljaik között analógia figyelhető meg, továbbá a vagyon védelmét szolgálta. Nem tekinthető azonban a bizalmi vagyonkezelés előzményének a tulajdonjogi viszonyok miatt, egyértelműen párhuzamosság jellemző a két jogintézmény között. A hitbizományt a mórok elleni küzdelem idején vezették be Kasztíliában⁵⁵, Habsburg közvetítéssel jutott el Magyarországra. A jogtörténet-tudomány értelmezése szerint „A hitbizomány olyan elidegeníthetetlen és megterhelhetetlen kötött birtok, amelyet az osztályos atyafiak jóváhagyásával, a király engedélyével hoztak létre és az alapítólevélben meghatározott módon, de mindig csak egy kézen öröklődött.⁵⁶” Magyarországon először 1653-ban gróf Pálffy Pál alapított királyi jóváhagyással hitbizományt, példáját hamarosan követték a nemesi családok, mint például a Thurzó család, az Esterházy család, a Zichy család. Az első jogi szabályozásra 1687-ben került sor, az 1687/88-as pozsonyi országgyűlés alkalmával, Esterházy Pál (1635-1713) nádor kívánságára iktatták törvénybe a *fideicommissum* intézményét is⁵⁷. Az 1723. évi 50. törvénycikkben kiterjesztették a köznemességre⁵⁸. Ez a jogintézmény az Osztrák Polgári Törvénykönyv közvetítésével megmaradt a magyar magánjogi rendszerben. A hitbizomány intézménye, amelyről 1862-ben királyi rendelet, majd 1868-ban az 54. törvénycikk intézkedett, a magyarországi földbirtokelosztáshoz járult hozzá⁵⁹. Eredetileg a hitbizományosi szerződésben az igény az volt, hogy a birtok egy kézben maradjon. Ennek érdekében három öröklési forma alakult ki.

-A *primogenitura* szerint az elsőszülött örökölte a birtokot.

-A *senioratus* elv szerint a család legidősebb tagja örököl.

-A *majoratus* elv szerint az alapítóhoz ízben legközelebb álló, legidősebb férfi rokon volt az örökös.⁶⁰

A *primogenitura* örökösödést az elsőszülöttségi jog határozta meg. A *senioratus* elv szerinti örökös az, aki a családban korra nézve legöregebb. Ez az úgynevezett kor elve (*successio senioris*). A *majoratus* elv szerinti öröklés esetén a hitbizomány azt illeti, aki az utolsó birtokosnak legközelebbi rokona, ha ilyenek többen vannak, azt, aki legidősebb. Ez az úgynevezett fokozati rend (*successio gradus* vagy *majoris*).

⁵⁴ Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 336. o.

⁵⁵ Homoki Nagy Mária: A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig. JATE Press, Szeged, 2001. 81-82. o.

⁵⁶ Mezey Barna: Magyar jogtörténet. Osiris kiadó, Budapest, 2007. 137-138. o.

⁵⁷ 1687. évi IX. törvénycikk: A mágnások idősb fiainak az atyai rendelkezés szerint intézendő örökösödéséről. <https://net.jogtar.hu/> (2019. szeptember 22.)

⁵⁸ 1723. évi L. törvénycikk: Az elsőszülöttségről és az 1687. évi 9. tc. magyarázatáról. <https://net.jogtar.hu/> (2019. szeptember 22.)

⁵⁹ 1868. évi LIV. törvénycikk: A polgári törvénykezési rendtartás, 21 §. <https://net.jogtar.hu/> (2019. szeptember 22.)

⁶⁰ Mezey Barna: Magyar jogtörténet. Osiris kiadó, Budapest, 2007. 59-174. o.

A hitbizományi kötött birtok azonban káros gazdasági és szociális hatással rendelkezett.⁶¹ Az eltörlését az 1949. évi VII. törvény mondta ki.

A magyar jogban a bizalmi vagyonkezelés intézményével a XX. század első felében is foglalkoztak, 1939-ben Ifj. Szladits Károly monográfiájában arra a következtetésre jutott, hogy „*a magyar jogba ez a jogintézmény nem illeszthető bele.*”⁶²

A szocializmus időszaka alatt az állami vagy társadalmi tulajdon vált dominánssá. Az 1949 és 1956 közötti időszakban a vagyonkezelés kérdése nem volt aktualitás. A Nagy Imre miniszterelnök vezetése alatti években alakult ki az az alapgondolat, hogy szükséges a gazdasági erőforrások hasznosítása. Az 1957 és 1967 közötti időszakban a vagyonkezelés szocialista alapjai elkezdtek működni, s 1965-től egy új gazdasági mechanizmus kidolgozására törekedtek, s 1968-tól, a bevezetésétől Magyarország a piacgazdaság útjára tért. Az új gazdasági mechanizmus bevezetésével kezdődött meg az állami vagyon célirányos kezelése és indult el az a folyamat, amely végső formáját az államháztartásról szóló 1992. XXXVIII. törvényben nyerte el.⁶³ Az 1980-as évek elejétől kialakultak a kisvállalkozási formák, amelyeknek a következményeképpen az állami tulajdon mellett megjelentek az egyéni-társas tulajdoni formák.⁶⁴ Ez az időszak nevezhető a tömeges polgárosodás korának.⁶⁵ A szocializmus időszakában megvalósult az elsődleges tőkefelhalmozás, mivel azonban jelentős tőkevagyon még nem alakult ki, így a vagyonkezelésre vonatkozó igények az 1990-es évektől jelentek meg hazánkban. Az egyes vagyonkezelési konstrukciók előtérbe kerülése elsősorban a privatizációhoz és az állami tulajdon piaci alapon történő működtetéséhez volt köthető.

1998-ban határozatot hozott a kormány az új Polgári Törvénykönyv előkészítéséről. Az új Ptk. szükségszerűségét a gazdasági és társadalmi változások során kialakult elvárások indokolták. Az 1959-ben elfogadott Kódex nem felelt meg a piacgazdaságra történt áttérés követelményeinek. Megváltoztak a tulajdoni viszonyok és a szerződési jogban is új formákat kellett bevezetni. A társadalmi változások, az életkor kitolódása és az élettársi kapcsolatokból adódó jogi helyzetek is új szabályozásokat követeltek. A vagyonkezelés szabályozásának kodifikálása nem volt egyszerű feladat, hiszen több vagyonkezelési mód közül lehetett választani, s egyidejűleg az Európai Unió jogalkotásához is kellett alkalmazkodni, a Társulási Szerződésben meghatározott jogharmonizációs kötelezettség következtében.⁶⁶

Jogrendszerünkben először a 2009. évi CXX. törvény tartalmazott a bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó rendelkezéseket. A 2009. évi jogalkotás a bizalmi vagyonkezelést önálló jogintézményként kezelte, s az angolszász intézmény csökkentett hatókörű változataként tartották számon. A bizalmi vagyonkezelést önálló szerződéstípusként tervezték szabályozni. A vagyonrendelő tulajdonjogot ruházott volna át a vagyonkezelőre, de nem jött volna létre osztott tulajdon. Alkotmányossági okokból a törvény azonban nem lépett hatályba.

Számos kutatásnak és a jogalkotói akaratnak köszönhetően a bizalmi vagyonkezelés helyet kapott a magyar jogrendszerben, mint egy új jogintézmény, amelynek alapjait a 2014. március 15-én hatályba lépő, új Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény alapozta meg.

⁶¹Mezey Barna: Magyar jogtörténet. Osiris kiadó, Budapest, 2007. 137-138. o.

⁶²Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 110. o.

⁶³1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról:

<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200038.TV>, (2019. 09. 22.)

⁶⁴Csillag István: Vállalkozások és változások. Beszélő, Budapest, 1999. 01. 12.

⁶⁵Kopátsy Sándor: Kádár és kora. C.E.T. – Gondolat Könyvek, Budapest, 2001. 131-135. o. 176-185. o.

⁶⁶Sándor István: A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 430-432. o.

VIII. Összefoglalás

A tanulmányban bemutatásra került a bizalmi vagyonkezelés, mint jogi intézmény, a megjelenésének, kialakulásának és fejlődésének a története. A vagyonkezelés jogtörténete a Bibliában leírt eseményekre, valamint a római jogi hatásokra utalva igazolja, hogy a magántulajdon kialakulásával egyidejűleg a társadalom tagjai elsődleges gazdasági és szociális feladatuknak tekintették vagyonuk összegyűjtését, annak gyarapítását, megőrzését. A *trust* angolszász eredetű jogintézmény, így a vagyonkezelés hitelességét Angliából az egész világon elterjedt gazdaságtörténeti és jogtörténeti fejlődés verifikálja. Evidenssé vált a *use*, később a *trust* tartalma, jelentősége és koherenciája. A gazdasági célok, amelyeket a jogintézmény segítségével egységesíteni lehet, elősegítette az európai kontinentális államokban is a *trust* szabályozásának és alkalmazásának bevezetését. A modern gazdasági életben az egyetlen nehézséget a kontinentális európai magánjogi dogmatikai jogrendszerben a kettős tulajdonjog jelenti, amely a vagyonkezelői és a kedvezményezetteti kört érinti.

A bizalmi vagyonkezelés kultúrtörténeti jelentőséggel bíró jogintézmény. A kultúra fogalom holisztikus meghatározásai közül a gazdasági fejlődést elősegítő funkció hozható összefüggésbe a *trust* jog- és gazdaságtörténeti fejlődésével. „A kultúra az ember viszonya az objektivációk által teremtett világával.”⁶⁷ Ez a meghatározás magában hordozza az emberek életmódját, a társadalomban meghatározott szerepét, a fogyasztási szokásokat, termelési folyamatokat. A gazdasági értékek fenntarthatóságához és a kultúrához szorosan kapcsolódik a moralitás. Az erkölcsi normák spontán módon alakulnak ki a társadalmi, közösségi gyakorlat folytán. A gazdasági fejlődést fenntarthatóvá kell tenni, s ez olyan vertifikáció, amelynek a kultúra is részese, hiszen a megteremtett értékek az emberek jólétéhez járulnak hozzá. A *trust* jogviszony kialakulásának az oka visszavezethető a megteremtett gazdasági javak fenntartására, s alapvető feltételei közé tartozik a moralitás és az interiorizált erkölcsi normák⁶⁸, amelyek a bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatosak.

A jogintézmény elterjedése az angol birodalom világhódító tevékenységének eredménye, így az angol jogrendszerre épül. A vagyonkezelés kultúrtörténetéből megállapítható, hogy a különböző jogrendszerekben eltérőek a típusjegyek. Nem lehet egzaktt, egységes modellről beszélni⁶⁹. Ez a jog, a gazdaság és a kultúra sokszínű és összetett hatásának következménye. Napjainkban a jog területén folyó joghatósági verseny (*forum shopping*) és a jogintézmények versenye miatt válik a *trust* jogintézménye egyre népszerűbbé, ez pedig joggazdaságtani okokra vezethető vissza.

Sir Frederic William Maitland jogász, történész, és a modern angol jogtörténetírás atyjának a véleménye szerint „a *trust* évszázadról évszázadra történő fejlődése az angolok legnagyobb és legjellemzőbb eredménye a joggyakorlat területén.”⁷⁰ A *trust* és a *trust*nak megfelelő bizalmi vagyonkezelés szociokulturális, politikai, jogi és gazdasági intézmény, amelynek modern formája történeti fejlődés eredménye és napjaink innovatív jogintézménye Magyarországon is.

⁶⁷ Vitányi Iván: Kultúra és közösség. MTA Szociológiai Intézet, Budapest, 1996. 5-6. o.

⁶⁸ Krémer Sándor: Etikai alapvetés. JATEPress, Szeged, 2001. 60. o.

⁶⁹ Würdinger, Hans: The german trust. In Journal of Comparative Legislation and International Law. Cambridge University Press: Cambridge, 1951/3-4.] p. 31. o.

⁷⁰ ‘The development from century to century of the *trust* idea’ as ‘the greatest and most distinctive achievement performed by Englishmen in the field of jurisprudence’

Garton, Jonathan - Moffat, Graham - Bean, Gerry- Probert, Rebecca: Moffat’s Trust Law, Text and Materials. Trust Introduced. Cambridge University Press, Cambridge, 2015.

<https://books.google.hu> (2019. 07. 12.)